

Представлена система організації навчання довела свою результативність у практиці та може бути рекомендована для широкого використання.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Цифрова трансформація освіти: сучасні виклики та перспективи. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2022. 312 с.
2. Гуржій А. М., Карташова Л. А. Цифрові технології в освіті: інноваційні підходи до навчання. Київ: Освіта, 2023. 180 с.
3. Морзе Н. В., Вембер В. П., Бойко М. А. Використання цифрових інструментів у сучасному освітньому процесі. Київ: Університет, 2022. 160 с.
4. Носенко Ю. Г., Сухих А. С. Розвиток цифрової компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти. Київ: Педагогічна думка, 2023. 210 с.
5. Спірін О. М., Іванова С. М. STEM-освіта в умовах цифровізації навчання. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 190 с.
6. Шишкіна М. П., Коваленко В. В. Хмаро орієнтовані системи навчання: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2022. 250 с.

Коли урок про гроші стає уроком про життя: прийоми роботи на курсі «Підприємництво та фінансова грамотність»

*Олена Блізнякова,
учитель географії та економічних курсів
Люботинської гімназії № 5
Люботинської міської ради Харківської області
elenabliz23@gmail.com*

Сьогодні, коли ми говоримо про уроки курсу «Підприємництво та фінансова грамотність», важливо чесно відповісти собі на просте запитання: чого ми насправді хочемо навчити дітей? Рахувати гроші? Запам'ятовувати терміни? Чи жити в реальному світі, де щодня доводиться робити вибір, планувати, ризикувати й відповідати за свої рішення?

Досвід показує: щойно на уроці з'являється відірваність від життя – одразу почуємо і знайоме учнівське запитання: «А навіщо мені це потрібно?». І це не про лінощі. Це про чесний запит на зміст. Учні не хочуть «про гроші» – вони хочуть про себе.

Саме тому сучасний урок нашого курсу має починатися не з теми та визначення, а із ситуації. З тієї самої, яка знайома кожному: «Чому грошей не вистачає наприкінці місяця?» або «Куди вони взагалі зникають?». Тоді у класі з'являється не просто увага – з'являється включеність. Бо це вже не абстракція, а життя.

У такі моменти стає зрозуміло: компетентнісний підхід – це не про нові слова в документах, а про зміну ролі учня. Ми більше не запитуємо «Що ти знаєш?», ми запитуємо «Що ти з цим зробиш?». Саме так починається справжній урок.

Якщо подивитися на структуру (рис.1) такого уроку, вона виглядає доволі простою: мотивація, обговорення, діяльність, рефлексія. Але за цією простотою стоїть важливе: кожен етап – це не «пункт плану», а крок у формуванні досвіду.

Рис.1. Структура компетентнісного уроку

Наприклад, тема «Сімейний бюджет». Здавалося б – класична і навіть трохи банальна. Але варто подати її не як «сьогодні ми вивчаємо бюджет», а як спільний пошук відповіді на запитання «Як зробити так, щоб гроші не зникали непомітно?» – і урок починає працювати інакше.

Можна почати з простого запитання: «Чому грошей не вистачає наприкінці місяця?» або «Куди вони зникають?». У класі обов'язково з'являється зацікавлення: учні жваво реагують і діляться власними спостереженнями.

Ми не пояснюємо – ми занурюємо в ситуацію. І саме це запускає мислення.

Тут важливо створити емоційний «гачок»: коротке відео, життєвий кейс, провокативне запитання. Учень має впізнати себе – і тоді навчання стає особистісним.

Методична скарбничка (етап мотивації):

- проблемні запитання («Куди зникають гроші?»);
- мікроситуації з життя (сімейний бюджет, покупки);
- короткі відео або візуальні історії;
- прийом «впізнай себе в ситуації».

Після мотивації не варто одразу «оголошувати тему». Значно ефективніше – підвести до неї. Учні самі формулюють: «Мабуть, це про бюджет», «Про витрати», «Про те, як планувати гроші». І тоді тема народжується природно.

Так само – із цілями. Ми не диктуємо, а пропонуємо вибір: навчитися планувати, аналізувати, домовлятися, робити вигідний вибір.

Ми змінили позицію учня: він уже не слухач, а учасник. Це дуже важливий момент – коли ціль не «спускається зверху», а народжується в класі.

Методична скарбничка (постановка теми та цілей):

- прийом «досформулюй тему»;
- вибір цілей (через голосування або обговорення);
- незавершені фрази («Сьогодні ми навчимося...»);
- інтерактивні інструменти (Mentimeter, опитування).

А далі – діяльність: не пояснення, не запис у зошиті, а дія. Клас перетворюється на «домогосподарства»: кожна група отримує умовний бюджет, перелік витрат і необхідність приймати рішення. І ось тут починається найцікавіше.

«Без піци життя немає!» – наполягає один учень.

«Зате без оплати комуналки теж не дуже!» – відповідає інший.

І це вже не просто гра. Це модель реального життя, де потрібно вибирати, відмовлятися, аргументувати. Де вперше з'являється розуміння: рахувати – не складно, складно – вирішувати.

Саме в таких ситуаціях народжується те, що ми називаємо компетентністю. Не як термін, а як досвід: домовитися, переконати, почути іншого, змінити рішення.

Методична скарбничка (етап діяльності):

- кейс-метод («Склади сімейний бюджет»);
- рольові моделі («домогосподарство»);
- обмежений ресурс (фіксований бюджет);
- ситуація вибору (необхідно відмовитись від чогось);
- розподіл ролей у групі.

Після діяльності обов'язково має бути обговорення. Коли кожна група презентує свої рішення, стає очевидно: одна правильна відповідь тут відсутня. Є різні підходи, різні пріоритети, різні цінності. І це – ідеальний простір для розвитку мислення.

Учні починають не просто говорити, а обґрунтовувати: «Ми вирішили так, тому що...», «Ми відмовилися від цього, бо...». І вчитель у цей момент уже не джерело істини, а фасилітатор – той, хто допомагає побачити зв'язки, поставити запитання, підсвітити важливе.

Методична скарбничка (етап обговорення):

- короткі презентації рішень;
- прийом «чому саме так?»;
- порівняння варіантів;
- взаємонавчання;
- відкриті запитання (без єдиної відповіді).

А потім – рефлексія. І вона в таких уроках особлива. Бо це не «що нового ви дізналися?», а «що було складно?», «чи легко було відмовлятися?», «наскільки це схоже на реальне життя?».

І раптом учні починають говорити дуже дорослі речі: що найважче – не рахувати, а вибирати; що витрати «на емоції» – це теж вибір; що іноді хочеться більше, ніж дозволяє бюджет.

Саме в цей момент стає зрозуміло: урок відбувся.

Методична скарбничка (етап рефлексії):

1. «Світлофор» (рівень розуміння);
2. «Одним реченням»;
3. «Мікрофон»;
4. «Бюджет емоцій»;
5. парне обговорення.

Однак, урок має продовжитись і після його закінчення за часом. Важливо дати можливість учням продовжити досвід.

І тут найкраще працює можливість вибору домашнього завдання: хтось складає власний бюджет, хтось створює інфографіку, хтось записує відео з порадами, хтось досліджує сімейні фінансові звички.

Коли є вибір – з'являється відповідальність.

Методична скарбничка (етап продовження):

- варіативні домашні завдання;
- проєкти з реального життя;
- мінідослідження;
- творчі формати (відео, комікси, інфографіка);
- право вибору.

Окремо варто зупинитися на диференціації. У курсі «Підприємництво та фінансова грамотність» вона не просто бажана, а необхідна, бо хтось мислить через таблиці, хтось – через образи, а хтось – через дію.

Тому завдання мають бути варіативними: хтось створює бюджет, хтось – інфографіку, хтось – коротке відео з порадами. І це не про «полегшення», а про можливість кожному проявитись у своїй сильній здібності до чогось.

Так само змінюється і підхід до оцінювання. Ми вже не можемо оцінити лише «правильність відповіді», бо в багатьох ситуаціях її просто немає. Натомість важливими стає інше: чи вміють учні пояснити своє рішення, чи беруть участь у роботі групи, чи здатні аргументувати свою позицію.

Іноді достатньо короткого зворотного зв'язку: «Цікава ідея, але варто подумати про ризики». І це сприяє набагато глибшому мисленню, ніж будь-яка оцінка.

Методична скарбничка (оцінювання):

- чек-листи самооцінки;
- рубрики;
- усний фідбек;
- взаємооцінювання;
- оцінювання процесу, а не лише результату.

Сучасний урок «Підприємництво та фінансової грамотності» важко уявити без цифрових інструментів. Але важливо одразу розставити акценти: технології – це не про «ефектність», а про ефективність.

Учні не запам'ятають більше лише тому, що ми використали яскраву платформу. Але вони точно будуть більш залучені, якщо цифровий інструмент допоможе їм діяти, обирати, досліджувати.

Найкраще цифрові інструменти працюють саме там, де є діяльність (рис. 2).

Рис.2. Цифрові інструменти за етапами уроку

Наприклад, під час теми «Сімейний бюджет» звичайна таблиця перетворюється на потужний інструмент мислення, якщо учні працюють із нею в Google Sheets. Вони не просто записують витрати – вони бачать баланс, змінюють цифри, аналізують наслідки своїх рішень у реальному часі. І раптом абстрактне «бюджетування» стає дуже конкретним: «Якщо ми це купимо – нам не вистачить на інше».

Інтерактивні сервіси, такі як Kahoot чи вбудовані тести в Canva, допомагають швидко перевірити розуміння, але ще важливіше – утримати динаміку уроку. Це особливо цінно на етапі актуалізації або закріплення, коли потрібно «включити» весь клас.

Платформи типу Padlet або дошка в Canva відкривають можливості для колективного мислення. Учні можуть одночасно додавати ідеї, пропозиції, варіанти рішень – і бачити, як формується спільне поле думок. Це чудово працює під час обговорення або рефлексії.

Окремої уваги заслуговують інструменти візуалізації. Canva, наприклад, дозволяє створювати не просто презентації, а інтерактивні навчальні матеріали: з питаннями, варіантами відповідей, візуальними сценаріями. І тоді презентація перестає бути «супроводом до пояснення» – вона стає частиною діяльності.

Водночас важливо пам'ятати: цифровий інструмент не повинен ускладнювати урок. Якщо на його використання витрачається більше часу, ніж на осмислення, – це сигнал зупинитися.

Найсильніший ефект виникає тоді, коли технологія непомітно інтегрована в діяльність. Коли учень/учениця не думає «я працюю в сервісі», а просто розв'язує задачу, досліджує ситуацію, приймає рішення.

І тоді цифрові інструменти перестають бути додатком до уроку – вони стають його органічною частиною. ***Також необхідно пам'ятати: жоден інструмент не замінить головного – живої ситуації та щирого діалогу.***

Висновок. Маю надію, що перший рік викладання курсу «Підприємництво та фінансова грамотність» як інваріантної частини навчального плану дало нам розуміння, що це курс не про цифри – це про життя, про вибір між «хочу» і «потрібно», про відповідальність, про вміння бачити наслідки. І якщо після уроку учні починають запитувати «А ми можемо спланувати бюджет для класної екскурсії?», то це означає, що навчання вийшло за межі підручника.

Саме в цьому й полягає головна мета уроків курсу «Підприємництво та фінансова грамотність» – не навчити дітей «про гроші», а навчити їх мислити, діяти та робити свідомий вибір. Адже, зрештою, ми готуємо не майбутніх економістів чи банкірів. Ми готуємо людей, які зможуть жити у складному світі та не губитися в ньому. І тоді кожен урок стає маленькою, але дуже важливою інвестицією – у майбутнє здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-n>
2. EdEra, EdCamp Ukraine. Компетентнісний підхід в освіті: пояснення, приклади, кейси. Київ, 2020. URL: <https://edera.org.ua>
3. Платформа «Нова українська школа». URL: <https://nus.org.ua>
4. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і педагогічної науки. Київ : НАПН України, 2019. 108 с.
5. Національний банк України. Освітній проєкт «Фінансова грамотність». URL: <https://bank.gov.ua> Інфографіка створена в програмі GEMINI